

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Poučení účastníka v případě odlišného právního posouzení soudu

Představme si situaci, že soud zamýšlí civilní věc po právní stránce posoudit odchylně od účastníků, resp. soudu nižší instance. Jak je v takovém případě účastník chráněn? Má právo na odlišný právní názor soudu reagovat?

Rödl & Partner

V civilním řízení před soudem účastníci zpravidla ve svém návrhu, resp. vyjádření, nejen vylíčí důležité skutkové okolnosti, nýbrž nabídnou soudu i vlastní právní hodnocení. Tento postup je logický, protože teprve na základě předběžného právního hodnocení věci jsou účastníci schopni identifikovat relevantní fakta případu a soudu je představit. Soud může přistoupit na argumentační linii účastníků, ale samozřejmě může věc po právní stránce posoudit i zcela odchylně. Jiné právní posouzení soudem přirozeně není v soudní praxi výjimkou, neboť soud je na rozdíl od účastníků v řízení tím, kdo právo zná a nalézá. Odlišná právní kvalifikace však má širší dosah, než by se možná mohlo zdát. Velmi často totiž zasáhne i rovinnou skutkovou, neboť odlišné právní posouzení s sebou zpravidla přináší i změnu okruhu relevantních faktů případu. Jak je v takovém případě chráněn účastník a jeho právo kvalifikovaně se k věci vyjádřit?

Z hlediska ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces je jedním ze základních požadavků na soudní rozhodnutí jeho předvídatelnost. Účastník nesmí být zaskočen náhlým obratem v právním názoru soudce a nesmí být zbaven možnosti na něj reagovat.

Náš právní řád ukládá civilním soudům povinnost účastníka řízení poučit, pokud soud dojde k závěru, že je věc možno posoudit po právní stránce jinak, nežli ji posuzuje účastník. Dle § 118a o.s.ř. soud postupuje obdobně jako v případě, kdy účastník nevyhlásil všechny rozhodné skutečnosti. Soud tedy nejprve vyzve účastníka, aby svá tvrzení doplnil, následně jej poučí, ohledně čeho má tvrzení doplnit, jakož i o tom, jaké by byly následky nesplnění výzvy (zamítnutí, resp. odmítnutí návrhu).

Je nutno podotknout, že povinnost poučit účastníka o možné změně právní kvalifikace věci zákon ukládá soudu pouze při jednání. Účastník, jenž se nedostavil k jednání a včas nepožádal o jeho odročení, tak nemůže namítat, že nebyl soudem řádně poučen. Soud není povinen – a koneckonců ani oprávněn – poučit účastníka distančně ani za účelem poučení účastníka odročit jednání.

Poučení o možné změně právního názoru je soud povinen poskytnout i účastníkovi, který je v řízení zastoupen advokátem.

Je vhodné upozornit na skutečnost, že poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. má ve vztahu k poučením dle § 118a odst. 1 a 2 o.s.ř. do jisté míry privilegované postavení, neboť nepodléhá účinkům koncentrace řízení. Po poučení o změně právního názoru soudu je účastníkovi umožněno tvrdit nové skutečnosti a předkládat k jejich prokázání nové důkazy i poté, co jinak došlo k účinné koncentraci řízení.

Obzvlášť naléhavý je požadavek na poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. v průběhu odvolacího řízení. Po přijetí rozhodnutí odvolacího soudu totiž účastník už nemá žádný procesní nástroj, jak reagovat na právní názor odvolacího soudu relevantními skutkovými tvrzeními. Pokud se totiž odvolací soud odchýlí od argumentační linie soudu prvního stupně a věc právně kvalifikuje jinak, aniž by předtím na tuto změnu účastníka upozornil, odnímá mu možnost náležitě reagovat, tvrdit relevantní skutečnosti a předložit důkazní prostředky k prokázání jejich pravdivosti. Ústavní soud ve své judikatuře soustavně zdůrazňuje, že pokud odvolací soud požadavku poučení účastníka nedostojí, dojde zpravidla k vydání tzv. překvapivého rozhodnutí, a tím i k porušení účastníkovy ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces. Překvapivé je pak ve smyslu judikatury Ústavního soudu takové rozhodnutí, které nebylo možno z důvodu zásadní změny právního názoru odvolacího soudu předvídat.

Je patrné, že do poučení o jiném právním posouzení soudu do jisté míry prostupuje právo hmotné. Poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. tak může budít dojem, že je výjimkou z ryze procesního poučení a představuje do jisté míry i poučení o hmotném právu. V tomto směru je však nutno zdůraznit, že soud nemusí účastníkovi přesně objasňovat svoje právní úvahy, nýbrž pouze účastníkovi sdělí, jakou právně relevantní skutečnost je z důvodu jiné právní kvalifikace třeba zjistit, a vyzve ho, aby v tomto směru své tvrzení doplnil a představil soudu svou verzi relevantních skutkových okolností. Ačkoliv je zde tedy hmotné právo jistým východiskem, nepředstavuje poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. zásah do procesní rovnosti účastníků, jelikož soudce účastníkovi „nenapovídá“, nepoučuje ho o aplikovatelném hmotném právu. Soud pouze brání zamítnutí účastníkovi žaloby pro neunesení břemene tvrzení za situace, kdy účastník netušil, že povinnost tvrzení nesplnil v dostatečném rozsahu.

Jako příklad nepředvídatelné aplikace může sloužit situace, kdy odvolací soud na rozdíl od soudu prvostupňového využije svého moderačního práva ve vztahu k nahrazovaným nákladům řízením, aniž by však dal účastníkům možnost vyjádřit se k samotné aplikaci moderace a uplatnit argumenty, které by mohly názor soudu ovlivnit (srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 19.09.2014, sp. zn. I. ÚS 2456/13).

Výše představená poučovací povinnost soudu dle § 118a odst. 2 o.s.ř. reaguje na zásadu, že právní kvalifikace je věcí soudu, nikoliv účastníků. Úspěšnost nároku přirozeně nezávisí na tom, zda má tento nárok oporu právě v těch zákonných ustanoveních, jimiž účastník argumentuje, nýbrž zda má oporu v právu jako celku. Ve světle této zásady je však nezbytné, aby soud dostal své zákonné povinnosti a poučil účastníka v případě, že se jeho právní úvahy ubírají jiným směrem. V opačném případě soud znemožní účastníkovi řádně se procesně bránit a postaví ho před zcela nečekané rozhodnutí. Pokud takové rozhodnutí navíc vzejde z pera odvolacího soudu, představuje nezřídka porušení procesních práv ústavněprávního rozměru.

Mgr. Václav Vlk,
advokát/Associate Partner

Mgr. Nela Zelenková,
advokátní koncipientka

[Rödl & Partner, advokáti, v.o.s.](#)

Platněřská 2
110 00 Praha 1

Tel.: +420 236 163 111
Fax: +420 236 163 799
e-mail: prag@roedl.cz

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)